JAN KLÁPŠTĚ
Praha

RYNEK – PLATZ – NÁMĚSTÍ

Už řadu let shodně opakujeme, že tématicky vymezené konference pomáhají do spletě otázek řešených dnešní archeologií středověku vnášet alespoň trochu pevnější řád. Jistě nejde o samotné dva či tři konferenční dny. V nich se běžný chvat ještě stupňuje a informační příval už sám o sobě rychle otupuje pozornost i těch nejoddanějších adeptů nových poznatků. Završení celého záměru očekáváme od konferenčního sborníku. Tak či onak nastavuje zrcadlo vybrané části archeologického bádání a může se proto stát jedním z „pevných bodů" přibližujících aktuální stav studia a usnadňujících další kladení otázek.

Volba tématu konference konané ve Vratislavi v říjnu 1999 vycházela z několika skutečností. *Rynek wrocławski*, jedno ze zvlášť významných náměstí střední Evropy, vystřídal v právě uplývajícím desetiletí svou tvář. Prošel velkorysou rekonstrukcí, jejíž součástí byl i rozsáhlý archeologický výzkum. Už během terénního výzkumu se objevily prvé dílčí zprávy, na ně plynule navázala příprava souhrnné publikace. Z tohoto hlediska nabízelo konferenční téma *Centrum średniowiecznego miasta* prezentaci jedinečných vratislavských poznatků. Zároveň, jako alespoň dílčí „protihodnotu", mohli pořadatelé očekávat pomoc při aktualizaci středoevropského srovnávacího kontextu. V obecném kladení otázek mohli přitom zacházet s výsledky varšavské konference Komisji Historii Miast Komitetu Nauk Historycznych PAN, uspořádané v roce 1991 a publikované v „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej" (t. 40, 1992, nr. 3).

Pořadatelé však nepochybně sledovali i další nanejvýš aktuální záměr. Archeologické výzkumy dnes víceméně přirozeně provázejí rekonstrukci dlouhé řady historických měst ve východní části střední Evropy. Tak jak se tyto základní opravy postupně uzavírají a další a další města se pyšní novými inženýrskými sítěmi, novou dlažbou atd., tak v podstatě jednou provždy končí i možnosti dalších archeologických výzkumů většího rozsahu. Do několika málo let a do někdy velmi omezených archeologických kapacitních možností jsou tedy vtěsnány značné poznávací příležitosti, které brzy nenávratně zmizí.

Každý archeologický terénní výzkum v sobě zahrnuje nevratné interpretační kroky, neoddělitelně svázané právě už s prvotním získáváním archeologických informací. V této souvislosti a v tomto smyslu platí, že *každý archeolog nachází to, co hledá*. O naznačeném problému lze diskutovat, sepisovat o něm učené rozpravy, v žádném případě však neumíme uniknout z jeho dosahu. Zásadní rozdíly však mohou vyplývat z úrovně našeho „předpoznání", ze souboru znalostí a konkrétních otázek, s nimiž k příslušnému terénnímu výzkumu přistupujeme. Budou-li vratislavským sborníkem *Centrum średniowiecznego miasta* občas listovat ti, kteří se právě zabývají nějakým archeologickým výzkumem na veřejném prostranství některého z historických měst, může být naplňována asi nejdůležitější stránka pořadatelských záměrů.

V závěrečném slově si dovolíme zmínit jen některé otázky spjaté s ústředním tématem vratislavské konference. Ostatně v širokém spektru tyto otázky hned úvodem načrtl J. Piekalski. Geografické rozpětí obsahu sborníku *Centrum średniowiecznego miasta* přibližuje jednu pozoruhodnou skutečnost. Zatímco třeba ve Slezsku či v Čechách a na Moravě k označení městské centrum bez váhání dosadíme představu

rynku čili *náměstí*, není taková spojitost ve všech částech Evropy samozřejmá. Příklad odlišné urbanistické tradice zastupuje pobaltský Elbląg (Nawrolska) a pravděpodobně i Kołobrzeg (Rębkowski). Centrum Elblągu již od lokačních počátků v 50. letech 13. stol. tvořilo úzké protáhlé prostranství, dlouhé dnes 355 a široké jen 24 metrů, nazývané příznačně *ulica Stary Rynek*. Výčet středověkých funkcí přirozeně opakuje obecně známé položky a k obchodnímu provozu byla *ulica Stary Rynek* rozdělena do několika funkčně ohraničených částí. I tady zjišťujeme, že na principiálně shodné nároky lze odpovídat různými způsoby.

Půdorysnou podobu a velikost městských veřejných prostranství tedy podmiňovalo několik faktorů. V jednotlivých situacích rozhodoval vztah mezi zakladatelským záměrem opřeným o příslušnou urbanistickou tradici a konkrétními místními podmínkami. Výsledek zároveň v příslušném systému svědčil o zakladatelských ambicích, které se však nenaplňovaly snadno a přímočaře. Jako příklad možného rozporu mezi představou zakladatele a skutečností si stačí vybavit pražský tzv. Sadelerův prospekt zachycující Dobytčí trh (dnešní Karlovo náměstí). Na zjevně předimenzované ploše 8 hektarů se na prahu 17. stol. mj. hromadily zásoby dřeva.

Součástí místních podmínek, s nimiž se vytyčení nového veřejného prostranství vyrovnávalo, mohla být situace vytvořená předchozí sídelní aktivitou. Při zásadní změně prostorového chování, kterou vrcholně středověké lokace vyvolávaly, zbývaly však pro nějakou půdorysnou návaznost jen velmi omezené příležitosti. Jeden z příkladů možné kontinuity sahající před vlastní městské počátky spatřujeme v Mostě. Trojúhelníkový tvar jednoho z mosteckých náměstí totiž odvozujeme z linie už dřívější dálkové cesty. Ta se optimálně přizpůsobila místním přírodním podmínkám a rovněž městský půdorys ji mohl jen respektovat. Zcela odlišný a v naší části Evropy výjimečný případ hlubší kontinuity reprezentuje pražské Staroměstské náměstí. Už před počátky institucionálního města se tu nacházelo významné tržiště, jehož základní půdorys zároveň fixovaly románské kvádříkové domy (Dragoun). Rozbor pražské situace, významně opřený o rekonstrukci terénního reliéfu, dokládá už předlokační původ dispozice Staroměstského náměstí (Hrdlička). Určující faktory této kontinuity spatřujeme právě ve spojitosti přírodní danosti (terénní reliéf) a značně stabilizované podoby staršího sídelního uspořádání.

Archeologické poznatky dovolují nastínit obecnou vývojovou následnost přibližující historii významu veřejných prostranství v životě městských organismů. Cenným zdrojem, osvětlujícím prvopočátky celé této historie, jsou archeologické výzkumy těch městských útvarů, které po krátké době zanikly. Vytyčení veřejného prostranství spadalo k samotným počátkům naplňování lokačního záměru, na příslušném obvodu začala vyrůstat prvá obydlí měšťanů. Tam, kde život ustrnul a městský útvar záhy zanikl, zůstaly právě jen relikty prvotních staveb lemujících zamýšlené náměstí. Ale i ve zdařilých lokacích si řady generací městských obyvatel mohly vystačit s domy soustředěnými k náměstí, za nimiž se až ke hradbám rozkládaly nezastavěné plochy, někdy i celá staletí čekající na svou urbanizaci. Evropsky známý učebnicový příklad zastupuje dolnorakouský Marchegg. Z novějších poznatků české archeologie můžeme připomenout výsledky z Berouna, kde od konce 13. až do 16. stol. čekala na zástavbu poměrně rozsáhlá plocha oddělující městiště soustředěná při náměstí od městské hradby (Ježek).

Právě při náměstí vyrůstaly domy předních městských obyvatel, stavební podoba a celková výbava jejich obydlí zrcadlila městskou prosperitu. Usuzujeme dokonce, že nedostatek prestižně situovaných parcel mohl podněcovat k rozšíření městského obvodu. Takovou představu spojujeme se severočeským Mostem, jehož jádro bylo zhruba po jedné generaci od prvotní lokace rozšířeno. Uvnitř dřívějšího městského jádra sice ještě zůstávaly nezastavěné okrajové plochy, rozšířením však přibylo další náměstí, obklopené dalšími prestižními parcelami.

Při návštěvě dosud neznámého města zpravidla spěcháme na náměstí, abychom si právě odtud odnesli podstatný díl našeho celkového dojmu. Na každém ze středověkých náměstí se neklamně projevoval místní stav řešení problémů dnes a denně způsobovaných soužitím poměrně značného počtu lidí na poměrně malé ploše. V písemných pramenech najdeme někdy jadrné zprávy o nesnázích, které dokonce bránily běžnému pohybu lidí i koní. Řešení spočívalo ve zpevňování povrchu veřejných prostranství a v ukládání odpadků mimo jejich plochu. Rozhodující krok k zásadnímu zvratu znamenalo položení městské kamenné dlažby. Na městskou obec však taková akce kladla značné finanční nároky, které nebývalo možné uspokojit bez vnější podpory, dokumentované zpravidla písemným pořízením. Ze souhrnu bychom mohli odvozovat jednoduchý kontrastní obraz: Každodenní

městský provoz dlouho ztěžoval nezpevněný a znečištěný povrch veřejných prostranství, aktivní snaha o změnu těchto poměrů začala teprve ve 14. a 15. stol. Archeologické výzkumy dnes už řady středoevropských měst však toto základní schéma doplňují o další důležitou kapitolu (zde např. Bytom, Hradec Králové, Plzeň – Andrzejewska; Ježek; Nováček, Široký). Ještě před dokončením prvotní výstavby začaly v některých městech úpravy veřejných prostranství spočívající v ukládání např. hlinitých či jílovitých vrstev, jejichž povrch zpevňovala příměs kamenů. Takové vrstvy jistě zlepšily místní podmínky, při deštích se ale jejich povrch asi měnil v kluziště. Nechybějí ani stopy zpevňování pomocí dřeva. I tyto jednoduché úpravy usnadňovaly dopravu a ulehčovaly odklízení nejrůznějšího odpadu, který se přes všechny zákazy na veřejných prostranstvích znova a znova ocital. Důležitým činitelem takového uklízení zůstávala voda, všude pomáhal déšť, někde mohl přispět i proud místní vodoteče. Tyto prvotní snahy o zpevnění a stabilizaci veřejných prostranství, které podle archeologického svědectví začínaly poměrně záhy, vypovídají o záměrném chování usilujícím o řešení nesnází městského života. Dlouho se však tyto potíže dařilo spíše mírnit, radikální řešení čekalo až na skutečnou kamennou dlažbu. Do té doby na veřejných prostranstvích také sledujeme poměrně výrazné ukládání dalších a dalších vrstev. Například úroveň bytomského náměstí se od poloviny 13. do přelomu 14. a 15. stol. zvýšila o souvrství vysoké 1,3 metru, obsahující zbytky dřeva, kameny a písek (Andrzejewska). Poměrně rozsáhlý bytomský výzkum mohl přiblížit i způsob odvodnění plochy náměstí. I sem podstatnou stabilizaci přinesla až kamenná dlažba, položená poprvé na počátku 15. stol.

Středověká náměstí vypovídala i o řešení dalšího klíčového problému městského soužití, o zásobování pitnou a užitkovou vodou. V počátcích mohly posloužit studny, hloubené jak uvnitř městských parcel, tak na veřejných prostranstvích. Jejich vodu však dříve či později znehodnocovaly průsaky vody odpadní. Zejména lidnatější městské obce stály po několika generacích před úkolem vybudovat vodovod, přivádějící nezávadnou vodu na obecně přístupné místo, zpravidla do kašny postavené na náměstí (např. Nováček, Široký).

Až překvapivě pestré svědectví mohou skládat drobné archeologické nálezy vyzdvižené ze stratigrafií na ploše náměstí, do nichž se z velké části dostaly proti vůli majitelů, obyčejnou ztrátou. Právě tuto poznávací kapitolu mohl bohatě přiblížit výzkum *rynku wrocławskiego* (Buśko), konkretizující tak představu středověkého náměstí jako místa rozmanitých forem mezilidské komunikace. Nás tato zmínka zároveň vrací k archeologickému výzkumu, s nímž konference *Centrum średniowiecznego miasta* bezprostředně souvisela a který ji vyvolal.

Nezbývá než doufat, že nad předkládanou souhrnnou publikací budou pokračovat živé diskuse započaté v roce 1999 v říjnové Vratislavi.

Seit einer Reihe von Jahren wird immer wieder festgestellt, daß thematisch abgegrenzte Konferenzen zumindest dazu dienen, in dem Geflecht von Fragen der heutigen Archäologie des Mittelalters wenigstens ein bißchen Ordnung zu schaffen. Sicher werden dabei nicht nur jene zwei bzw. drei Konferenztage gemeint sein, in denen die übliche Eile noch gesteigert wird und alleine schon der Informationsschwall die Aufmerksamkeit auch der ergebensten Adepten neuer Erkenntnisse abstumpft. Der Höhepunkt des ganzen Vorhabens wird vom Konferenzband erwartet. So oder so hält er dem ausgewählten Teil der archäologischen Forschung den Spiegel hin und kann deshalb zu einem der „Fixpunkte" werden, die den aktuellen Forschungsstand näherbringen und das weitere Fragestellen erleichtern.

Die Themenwahl der im Oktober 1999 in Wroclaw abgehaltenen Tagung war von mehreren Sachverhalten inspiriert. Der *Rynek wrocławski*, einer der bedeutendsten Plätze Mitteleuropas, hat im letzten Jahrzehnt sein Erscheinungsbild wesentlich verändert. Er ließ großzügige Rekonstruktionen über sich ergehen, zu denen auch umfangreiche archäologische Grabungen gehörten. Bereits während der Bodenarbeiten erschienen die ersten Vorberichte, an die fließend die Vorbereitungen zu einem Sammelband anschlossen. Aus dieser Sicht bot das Konferenzthema *Centrum średniowiecznego miasta* (Das Zentrum der mittelalterlichen Stadt) eine Präsentation der einzigartigen Breslauer Erkenntnisse. Gleichzeitig und zumindest teilweise als „Gegengewicht" konnten die Veranstalter bei der Aktualisierung des mitteleuropäischen Vergleichsmaterials Hilfe erwarten. Die Fragestellung allgemein konnte dabei von den Ergebnissen der 1991 in Warschau veranstalteten und im „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej" (Bd. 40, 1992, Nr. 3) veröffentlichten Konferenz ausgehen.

Die Veranstalter verfolgten zweifellos aber noch eine andere höchst aktuelle Absicht. Archäologische Ausgrabungen sind heute bereits eine natürliche Begleiterscheinung der Rekonstruktion in zahlreichen historischen Städten Ostmitteleuropas. Mit dem Fortschreiten derart umfangreicher Restaurierungsarbeiten und mit der steigenden Zahl der Städte, die mit neuen Leitungen, neuen Pflastern usw. prahlen, verschließt sich eigentlich ein für alle Mal die Möglichkeit weiterer archäologischer Forschungsarbeit größeren Ausmaßes. Beträchtliche Erkenntnischancen, die schon bald unwiederbringlich verschwunden sein werden, werden auf diese Weise in den knappen Rahmen einiger weniger Jahre und der begrenzten archäologischen Kapazität hineingezwängt.

Alle archäologischen Grabungen schließen unumkehrbare Interpretationsweisen ein, die schon mit der primären Gewinnung archäologischer Informationen untrennbar verbunden sind. In diesem Zusammenhang und in diesem Sinne gilt, daß *jeder Archäologe das findet, was er sucht*. Das hier angedeutete Problem kann diskutiert werden, es können ausgedehnte und gelehrte Abhandlungen verfaßt werden, wir können ihm aber keineswegs entkommen. Grundsätzliche Unterschiede ergeben sich aber aus dem Niveau unseres „Vorwissens", aus dem Komplex von Kenntnissen und konkreten Fragen, mit denen wir an die jeweilige Grabung herangehen. Wenn im Breslauer Sammelband *Centrum średniowiecznego miasta* einmal jene blättern werden, die eben jetzt mit irgendwelchen archäologischen Grabungen an öffentlichen Plätzen einer historischen Stadt befaßt sind, wird wohl eine der wichtigsten Absichten der Veranstalter erfüllt sein.

Im Schlußwort sei nur auf einige mit dem Hauptthema der Breslauer Konferenz zusammenhängende Fragen hingewiesen, ausführlicher behandelt sind sie in der Einleitung von J. Piekalski. Die geographische Spannweite des Inhalts von *Centrum średniowiecznego miasta* zeigt eine bemerkenswerte Tatsache. Während wir z.B. für Schlesien, Böhmen und Mähren den Begriff Stadtzentrum ohne Zögern mit der Vorstellung des *Rings* bzw. des *Platzes* gleichsetzen können, ist ein solcher Zusammenhang in anderen Teilen Europas keine Selbstverständlichkeit. Eine andere urbanistische Tradition ist durch das Beispiel des baltischen Elblag (Elbing, Nawrolska) und wahrscheinlich auch Kolobrzeg (Kolberg, Rębkowski) gegeben. Das Zentrum von Elblag war wohl bereits seit Anfang der 50er Jahre des 13. Jahrhunderts ein langgezogener schmaler Platz, heute 355 m lang und 24 m breit, der den bezeichnenden Namen *ulica Stary Rynek* (die Straße Alter Platz) trägt. In der Aufzählung der Funktionen wird natürlich auch allgemein Bekanntes wiederholt. So gliederte z.B. der Handelsbetrieb die *ulica Stary Rynek* in mehrere funktionell abgegrenzte Teile. Auch hier stellen wir fest, daß prinzipiell identische Ansprüche auf gleiche Weise beantwortet werden können.

Grundriß und Umfang der öffentlichen Plätze in der Stadt war somit durch mehrere Faktoren bedingt. In den einzelnen Situationen war die Beziehung zwischen dem von einer bestimmten urbanistischen Tradition ausgehenden Gründungsvorhaben und den konkreten örtlichen Bedingungen entscheidend. Das Ergebnis zeugt in dem betreffenden System von den Gründungsambitionen, die jedoch nicht einfach und geradlinig erfüllt werden konnten. Als Beispiel für den Widerspruch zwischen der Vorstellung des Gründers und der Realisierung können wir uns den Prager Viehmarkt (heute Karlovo náměstí) in Erinnerung rufen: Auf einer sichtlich überdimensionierten Fläche von 8 ha sind zu Anfang des 17. Jahrhunderts u.a. Holzvorräte aufgestapelt worden.

Bestandteil der örtlichen Bedingungen, mit denen die Abgrenzung des öffentlichen Platzes zurecht kommen mußte, konnte auch eine durch vorangehende Siedlungsaktivitäten geschaffene Situation sein. Der grundsätzliche Wandel des Raumverhaltens, den die hochmittelalterliche Stadtgründung durchläuft, bietet jedoch für irgendwelche räumlichen Anknüpfungspunkte nur sehr beschränkte Möglichkeiten. Ein Beispiel für eine mögliche Kontinuität, die vor die Anfänge der Stadtgründung zurückreicht, sehen wir in Most (Brüx). Die Dreiecksform eines der Moster Plätze führen wir auf den Verlauf eines früheren Fernhandelsweges zurück, der optimal den örtlichen Bedingungen angepaßt war und vom Grundriß der Stadt respektiert werden mußte. Einen ganz anderen und in unserem Teil Europas außerordentlichen Fall stellt der Prager Altstädter Ring dar. Noch vor den Anfängen der Institutionalisierung der Stadt lag hier ein bedeutender Markt, dessen Grundplan von den romanischen Steinhäusern fixiert wurde (Dragoun). Gleichzeitig wird die Entstehung der Disposition dieses Platzes vor der Stadtgründung von der Rekonstruktion des geologischen Reliefs bestätigt (Hrdlička). Die bestimmenden Faktoren dieser Kontinuität werden eben im Zusammenhang mit den natürlichen Gegebenheiten (geologisches Relief) und der deutlich stabilisierten Gestalt der Siedlungsanordnung gesehen.

Die archäologischen Erkenntnisse erlauben, die allgemeine Entwicklungsfolge zu skizzieren, die die Geschichte der Bedeutung des öffentlichen Platzes im Leben des städtischen Organismus näherbringen kann. Eine wertvolle Quelle sind die archäologischen Ausgrabungen der städtischen Gebilde, die eine kurze Lebensdauer hatten. Die Abgrenzung des öffentlichen Platzes gehört zu den Anfängen der Erfüllung des Gründungsvorhabens, am entsprechenden Umfang begannen die ersten Bürgerhäuser zu entstehen. Dort, wo das Leben verfrüht erstarrte und das städtische Gebilde unterging, blieben eben nur Reste der ursprünglichen Gebäude entlang des geplanten Stadtplatzes. Aber auch bei geglückten Stadtgründungen kamen oft mehrere Generationen von Stadtbewohnern mit um den Platz konzentrierten Häusern aus, hinter denen sich bis zu den Stadtmauern manchmal jahrhundertelang unbebaute Grundstücke erstreckten. Ein europaweit bekanntes Lehrbuchbeispiel ist das niederösterreichische Marchegg. Aus den neueren Erkenntnissen der böhmischen Archäologie sei an die Ergebnisse der Grabungen in Beroun (Beraun) erinnert, wo vom Ende des 13. bis zum 16. Jahrhundert eine relativ große Fläche das bebaute Gebiet am Stadtplatz und die Stadtmauern trennte (Ježek).

Unmittelbar am Platz entstanden die Häuser der angesehensten Bürger, ihre Baugestalt und Gesamtausstattung spiegeln die Prosperität der Stadt wider. Wir schließen sogar, daß der Mangel an Prestige-Bauplätzen zur Verbreiterung des Stadtumfangs führen konnte. Eine solche Vorstellung haben wir allgemein vom nordböhmischen Most (Brüx), dessen Kern ca. eine Generation nach der Stadtgründung ausgedehnt wurde. Innerhalb des früheren Stadtkerns blieben zwar noch unbebaute Flächen, durch die Vergrößerung kam jedoch ein weiterer von Prestige-Bauplätzen gesäumter Platz hinzu.

Beim Besuch einer uns noch unbekannten Stadt versuchen wir, möglichst bald zum Stadtplatz zu gelangen, um hier den Großteil unseres Gesamteindrucks zu gewinnen. Jeder mittelalterliche Platz verrät untrügerisch die örtlich spezifische Weise der Lösung alltäglicher Probleme, die sich aus dem Zusammenleben einer beträchtlichen Anzahl von Menschen auf relativ kleinem Raum ergeben. In den Schriftquellen finden wir manchmal derbe Berichte über Probleme, die sogar den fließenden Verkehr von Menschen und Pferden behinderten. Die Lösung beruhte in der Festigung der Oberfläche der öffentlichen Plätze und in der Beseitigung des Abfalls außerhalb dieser Flächen. Ein entscheidender Schritt zu einem grundsätzlichen Umbruch war die Verlegung von Pflastersteinen. An die Stadtgemeinde stellten aber derartige Vorhaben beträchtliche finanzielle Ansprüche, die ohne – üblicherweise schriftlich dokumentierte – Unterstützung von außen nicht durchgeführt werden konnten. Aus einer solchen Zusammenfassung ließe sich ein einfaches Schwarzweißbild ableiten: der städtische Alltagsbetrieb wurde lange Zeit durch die nicht verfestigte und nicht gereinigte Oberfläche der öffentlichen Plätze erschwert, das aktive Bemühen um eine Veränderung dieser Verhältnisse setzte erst im 14. und 15. Jahrhundert ein. Die archäologischen Ausgrabungen haben dieses einfache Grundschema heute bereits bei einer Reihe mitteleuropäischer Städte um ein weiteres Kapitel bereichert (hier z.B. Bytom (Beuten), Hradec Králové (Königsgrätz), Plzeň (Pilsen) – Andrzejewska; Ježek; Nováček, Široký). Noch vor der Fertigstellung der ersten Bauten setzten in einigen Städten die Arbeiten an den öffentlichen Plätzen ein, die z.B. in der Aufschüttung von mit Steinen verfestigten Erd- oder Lehmschichten bestanden. Solche Schichten dürften die örtlichen Bedingungen zwar sicher verbessert haben, bei Regenfällen verwandelten sich aber wahrscheinlich die Wege in Rutschbahnen. Es fehlen nicht einmal Spuren für die Verfestigung mit Holz. Auch diese einfachen Herrichtungen erleichterten den Verkehr und waren eine Hilfe bei der Beseitigung des Abfalls, der sich trotz aller Verbote immer wieder auf den öffentlichen Plätzen häufte. Ein wichtiger Faktor beim Aufräumen war das Wasser, teils nur Regenwasser, manchmal kam noch ein natürlicher Wasserlauf dazu. Diese ursprünglichen Bemühungen und eine Verfestigung und Stabilisierung der öffentlichen Plätze, die dem archäologischen Befund zufolge bereits relativ früh einsetzen, legen Zeugnis von einem absichtlichen Verhalten ab, das um die Meisterung die Schwierigkeiten des Stadtlebens bemüht war. Auf lange Zeit gelang es aber eher nur, ihre Folgen zu mildern, eine radikale Lösung war erst das Steinpflaster. Bis zu dieser Zeit ist auf den öffentlichen Plätzen auch eine relativ intensive Schichtenbildung zu verfolgen. Z.B. stieg das Niveau des Stadtplatzes in Bytom von der Mitte des 13. Jahrhunderts bis zur Wende 14./15. Jahrhundert um 1,3 m an, die hier entstandenen Schichten enthalten Holzreste, Stein und Sand (Andrzejewska). Die relativ große Ausgrabung in Bytom hat auch unsere Vorstellung von der Entwässerung des

Platzes präzisiert. Auch hier brachten erst die zu Anfang des 15. Jahrhunderts verlegten Pflastersteine eine Stabilisierung.

Die mittelalterlichen Plätze zeugen auch von der Lösung eines weiteren Schlüsselproblems des Zusammenlebens in der Stadt, nämlich der Wasserversorgung. Zu Anfang waren es vor allem die sowohl auf den Privatgrundstücken als auch den öffentlichen Plätzen angelegten Brunnen. Ihr Wasser ist jedoch früher oder später durch das Abwasser entwertet worden. Vor allem bevölkerungsreiche Stadtgemeinden standen mehrere Generationen lang vor der Aufgabe, eine Wasserleitung zu errichten, die einwandfreies Trinkwasser zu den öffentlichen Plätzen führen würde, meist zu einem Laufbrunnen auf dem Stadtplatz (z.B. Nováček, Široký).

Ein nahezu überraschend buntes Bild kann aus ganz kleinen archäologischen Funden aus den Stratigraphien auf der Fläche des Stadtplatzes zusammengesetzt werden, wohin sie in der überwältigenden Mehrheit der Fälle gegen den Willen ihres Besitzers durch gewöhnlichen Verlust gelangten. Eben dieses Kapitel der Forschung konnte ausführlich im Beitrag zum *Rynek wrocławski* dokumentiert werden (Buśko), der um die Vorstellung von einem mittelalterlichen Stadtplatz als dem Ort verschiedenster Kommunikationsformen zwischen Menschen kreist. Uns bringt diese Erwähnung gleichzeitig wieder zu jener archäologischen Grabung zurück, die unmittelbar mit der Konferenz *Centrum średniowiecznego miasta* zusammenhängt und sie auch hervorgerufen hat.

Es bleibt nur zu hoffen, daß die zum vorliegenden Sammelband im Oktober 1999 in Breslau begonnen Diskussionen lebhaft weitergeführt werden.

22.10.2000

Na přípravě sborníku se podílel projekt *Středověké město a jeho region*, podporovaný Grantovou agenturou ČR (reg. č. 404/98/0968).